

INTRODUCERE

Despre Octavian Goga s-au scris atît în timpul vieții sale, cît și după moarte, numeroase articole, studii și monografii¹, cea mai larg informată dintre ele, și totodată și cea mai impunătoare, fiind cea publicată de Ion Dodu Bălan în 1970, *Octavian Goga*. O altă masivă monografie a apărut în anul 1971, în limba maghiară, *Octavian Goga a költő és műfordító*, scrisă de profesorul și istoricul literar maghiar Domokos Samuel.

Desigur, atît vechile studii cît și cele mai noi au fost construite pe o largă bază documentară, alcătuită din acte oficiale, scrisori, amintiri și numeroase alte mărturii emise atît de către poet, cît și de unii din prietenii și contemporanii săi. Ele au înlesnit autorilor lor să aducă bogate și apreciate contribuții la cunoașterea vieții și activității publice a lui Octavian Goga, biografia și opera sa fiind astfel insistent discutate și lucid interpretate.

Sînt puțin cunoscute însă începuturile biografiei lui Goga, anii adolescenței și ai studiilor sale, relațiile cu familia, lupta pentru formarea unei cariere, primele sale legături literare și politice, împrejurările și modalitățile prin care s-a relevat și impus personalitatea sa.

Scrisorile din volumul de față vin să lămurească tocmai aceste capitole din viața poetului. Din acest punct de vedere, ele aduc numeroase informații necunoscute, care asigură lui Goga o mai exactă integrare în societatea contemporanilor săi, și totodată noi posibilități de apreciere asupra unora din principalele evenimente literare și politice ale timpului.

Emanînd, unele de la poet, de la părinții, surorile, frații și soția sa, iar altele de la tovarășii săi de luptă, aceste scrisori poartă pecetea autenticității și exactității informației, și totodată a cunoașterii intime a numeroase episoade din biografia și activitatea lui Octavian Goga.

*

Primele scrisori din acest volum datează de la sfîrșitul anului 1899 și începutul anului 1900, cînd poetul, elev în clasa a VIII-a a liceului maghiar de la Sibiu, în urma unei altercații cu profesorul de istorie Tompa Arpad — care făcuse unele aprecieri jignitoare asupra istoriei poporului român —, părăsise Sibiu pentru a-și continua studiile la liceul românesc din Brașov. Aceași hotărîre a fost luată și de colegul său Ioan Lupaș, viitorul istoric, care s-a solidarizat întru totul cu poetul.

¹ A se vedea Mircea Popa, *Bibliografia scrierilor despre O. Goga (1900—1969)*, în *Limbă și literatură*, XIX, 1968, p. 235—257.

Tatăl lui Goga, părintele Iosif, n-a fost însă prea încântat de hotărîrea fiului său, mai întîi fiindcă aceasta îi crea noi și neașteptate dificultăți financiare — Brașovul fiind mai departe și mai costisitor decît Sibiul —, și apoi fiindcă atitudinea lui Octavian putea avea consecințe defavorabile asupra situației lui Eugen, cel de-al doilea fiu, care era și el elev la același liceu în cl. a II-a.

Primele scrisori ale tatălui către fiu trimise la Brașov au fost astfel scrisori de muștrare, și totodată de îndemn la cele mai severe economii, el neputîndu-i asigura decît 15 florini lunar. În același timp, părintele ar fi dorit ca Octavian să-i trimită directorului o scrisoare de recunoștință pentru anii petrecuți în liceul sibian¹, lucru pe care poetul a refuzat să-l facă. Mai blînde și mai înțelegătoare în scrisorile lor se arătau mama — preoteasa Aurelia — și cele două surori — Victoria și Claudia —, care aveau totodată grijă și de îmbrăcămîntea poetului.

Scrisori cordiale îi trimitea și Elie Dăianu, directorul *Tribunei* de la Sibiu, în paginile căreia poetul publicase în anul 1898 primele sale versuri². Dorind să-l aibă colaborator și de la Brașov, Dăianu i-a trimis îndată după stabilirea acolo o scrisoare și două ilustrate cu mormîntul lui Avram Iancu și gorunul lui Horia, întrebîndu-l insinuant: „Nu te inspiră un astfel de peisaj? Întrebarea își avea tîlcul ei, fiindcă tocmai în acel timp se ducea în ziarele șoviniste din Ungaria o înverșunată campanie împotriva proiectului românilor de a ridica un monument în amintirea Craiului Munților.

Răspunsul poetului a fost poezia *In calomniatores*³.

Brașovul, cu tot farmecul lui romantic și tot entuziasmul românesc ce domnea în liceu, i-a creat însă poetului în primele săptămîni anumite decepții și îngrijorări pe care le mărturisise părinților în prima scrisoare trimisă la 15 ianuarie 1900⁴. Școala îl indispunea totodată prin rigorile disciplinei ei și prin programa analitică, socotită de poet ca prea încărcată, îndeosebi cu privire la obiectul matematicii⁵.

Dintr-o scrisoare a lui Irimie Morandini, un unchi al său, bibliotecar la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, se pare că îndată după obținerea bacalaureatului Goga a făcut, ca invitat al acestuia, și o scurtă călătorie la București, aceasta fiind, dacă poetul a dat urmare invitației, cea dintîi călătorie a sa în țară.

În toamnă e la Budapesta unde urmează, împreună cu I. Lupaș, cursurile Facultății de litere și filozofie, specialitatea istorie, istoria literaturii maghiare și limba latină.

La 1 iulie 1902 va apare primul număr din *Luceafărul*. Corespondența devine acum mai abundentă, fiind purtată atît cu toți membrii familiei sale, cît și cu colegii și noii prieteni de la Budapesta și din alte centre. Deși cariera aleasă de Goga a fost profesoratul, totuși tatăl e nemîngîiat că nu a îmbrățișat teologia, care l-ar fi putut aduce preot la Rășinari, lucru pe care i-l amintește adeseori. Reproșurile de această natură ale părintelui Iosif vor fi fost destul de dese și de severe, fapt ce a făcut pe tînărul poet — mai ales că la Buda avea serioase dificultăți bănești, precum și unele încurcături cu examenele — să se gîndească el însuși la cariera dorită de tatăl său. Cel care se pare că a dat lovitură de grație acestor proiecte, sprijinite și de unii membri ai Consistoriului de la Sibiu, a fost Ion Lupaș, cu care rămăsese în cele mai strînse legături de prietenie și cu care discutase adeseori

¹ Vezi p. 30.

² *Atunci și acum*, în *Tribuna*, 1898, 12/14 decembrie, nr. 275.

³ Vezi *Tribuna*, 1900, 1/13 ianuarie, nr. 1.

⁴ Vezi p. 3.

⁵ V. p. 32.

această chestiune¹. Deși părintele Iosif își va mai dojeni fiul pentru neascultarea arătată, totuși, pentru poet, teologia rămîne de acum înainte o chestiune închisă, el dedicîndu-se definitiv studiilor începute, fără a se prezenta însă cu exactitate la examene, preocupat din ce în ce mai mult de activitatea sa literară — începuse traducerea *Tragediei omului* de Madách — și de redactarea *Luceafărului*.

La traducerea *Tragediei omului* Goga lucra încă de la începutul anului 1901, ea fiind în bună parte cauza întîrzierii unora din examene și chiar a unei astenii nervoase, formele limbii și prozodia lui Madách fiind deosebit de grele. Cel mai alarmat de consecințele acestui efort a fost Lupaș, căruia poetul, fiind la Rășinari, îi ceruse să-i procure ediția lui Alexander. Comunicîndu-i că a aflat ediția, Lupaș îi scria însă la 11 mai 1901: „Acum îți recomand un lucru, pe care știu că și așa nu-l primești. Vei rîde, dară să nu mai continui cu traducerea lui Madách, că-ți strică prea mult“.²

Scrisorile tatălui din această perioadă conțin numeroase destăinuri asupra dificilei situații financiare a familiei, pentru a cărei rezolvare lucra din răspuseri și maica preoteasă. „*Ne scrie mai des — îl sfătuiă părintele într-o astfel de scrisoare — dar cere bani mai rar, căci congrua*³ s-a dus, deci fii cu toată posibilă cruțare“. Și Claudia, ca și părintele Iosif, îi atrăgeau mereu atenția asupra importanței — din punct de vedere financiar — a terminării traducerii tragediei lui Madách, pentru a putea obține din partea Academiei maghiare, cum spera tatăl, „frumușelul“ premiu de 1000 coroane. „Abia aștept — exclama Claudia într-o scrisoare — să o văd scoasă în volum!“.

Traducerea, în volum, avea să apară însă abia peste 30 de ani, poetul mărginindu-se, deocamdată, să publice în *Luceafărul* numai cîteva fragmente, care îi vor aduce din partea confrăților săi români și maghiari meritate laude, dar nu și premiul așteptat de părintele Iosif.

Între timp tălmăcirea operei lui Madách a cunoscut și o concurență, fiindcă la 16 iulie 1903 O. C. Tăslăuanu, îl informa că *Tragedia* a fost tradusă și de doamna Nelly Cornea — colaboratoare și ea a *Luceafărului* —, care ar fi prezentat-o spre lectură, în vederea punerii în scenă, Teatrului Național de la București. Urmele traducerii acesteia s-au pierdut însă chiar de atunci.

La 16 decembrie 1903 poetul primea o scrisoare tristă de la mama sa prin care aceasta îi anunța îmbolnăvirea neașteptată a părintelui Iosif, și totodată îngrijorarea pentru soarta Victoriei, a cărei boală de plămîni înainta în chip vertiginos. Victoria, spre marea durere a poetului, va deceda în primăvara următoare (3 martie 1904), fratele plîngîndu-i viața și moartea în poezia *Dascălița*, publicată în *Luceafărul*⁴.

O scrisoare a Claudiei din septembrie 1904 ne pune pe urmele bursei de 1800 lei obținută de poet din partea societății „Transilvania“ de la București, pentru a-și continua studiile la Berlin și Paris. Spre a fi mai sigur de primirea acesteia, Goga, după ce încă din primăvară făcuse apel atît pentru dînsul, cît și pentru Ioan Lupaș, la sprijinul lui Septimiu Albini, memorandistul refugiat în capitala României, a întreprins și o călătorie la București unde, la sfatul tatălui său, a solicitat și concursul lui Ion Bianu (vechi coleg și prieten al părintelui Iosif) și al lui Ilarie Chendi care urmărea cu un viu interes poeziile publicate

¹ Vezi p. 237.

² Vezi p. 234.

³ Suplimentul la salariul unor preoți, acordat de stat după criteriile politice și care la începutul anului 1901 îi fusese suprimat părintelui Goga.

⁴ *Luceafărul*, 1904, 1 aprilie, nr. 7, p. 151. Vezi asupra morții Victoriei Goga și *Telegraful român*, 1904, nr. 27 (*Inmormîntarea învățătoarei Victoria Goga din Rășinari*).

de Goga în *Luceafărul*¹. Bursa a fost acordată, poetul, ajutat și de consistoriul de la Sibiu cu o altă bursă de 500 florini, avînd astfel deschisă, ca și I. Lupaș, calea spre cultura Apusului. În toamna anului 1904 el se va afla la Berlin.

Intr-o scrisoare din 5 februarie 1905 mama revenea asupra boalei tatălui, care se agrava, iar pe de altă parte se entuziasma pentru poezia *Plugarii* apărută la 1 ianuarie în *Luceafărul*. Continuată de părintele Iosif, scrisoarea relatează poetului întîlnirea familiei sale la Sibiu cu Zaharia Bârsan, un mare admirator al lui Goga, și totodată amănunte asupra vieții de la Sibiu și Rășinari, care confirmă și pe plan social existența „fetelor lui Irimie“, una din ele fiind cîntată de poet în poezia *Casa noastră*, precum și a vecinului *Nicolae* — Nicolae Mușiu — evocat în aceeași poezie, vecin, care a murit în preajma datei trimiterii scrisorii.

Aceasta, dintre scrisorile publicate în volumul de față, avea să fie însă ultima scrisoare a lui Iosif Goga către Tavi, fiindcă la 24 decembrie el va muri pe neașteptate, deși nu împlinise decît 54 ani². Ultima bucurie a vieții părintelui Iosif a fost apariția volumului de *Poezii* a fiului său — tipărit în toamna anului 1905 — fără a bănui însă triumful spre care se îndrepta poetul. Moartea părintelui a provocat poetului o durere imensă și l-a încărcat cu sarcini și obligații neașteptate³. De acum înainte corespondența va fi susținută numai de mama sa, de Claudia și apoi de Eugen, care urma cursurile liceului din Blaj.

★

Pe lângă familie, Goga a purtat o intensă corespondență în această perioadă și cu colegii săi de la Universitatea din Budapesta și din redacția revistei *Luceafărul*, precum și cu colaboratorii acesteia.

Unul din corespondenții cei mai zeloși ai poetului a fost vechiul său coleg de la Sibiu și Brașov, Ioan Lupaș, care era o fire mult mai disciplinată decît Goga, și care, în tot timpul studenției lor, atît la Pesta cît și la Berlin, a veghiat cu seriozitate asupra situației școlare a amicului său, cu care urma aceleași cursuri, ținîndu-i permanent în față catehismul obligațiilor studențești.

Deși hărțuit mereu de examene, Goga s-a dedicat cu multă pasiune, mai ales de la 1 ianuarie 1903, redactării revistei *Luceafărul*, înființată la 2 iulie 1902 din inițiativa lui A. P. Bănuț, în al cărui comitet de redacție figurau, alături de inițiator, Alexandru Ciura, O. Goga, I. Lupaș, Ion Lapedatu, V. E. Moldovan, Ion Montani, Sebastian Stanca, Dionisie Stoica, G. Zăria⁴. La 1 septembrie s-a alipit grupului și Octavian C. Tăslăuanu, care era

¹ Subliniem cu insistență această călătorie a poetului la București, fiindcă în *Fragmente autobiografice*, publicate în 1933, el va afirma (p. 36) că „a trecut hotarul numai după ce a scos primul volum de poezii“. Călătoria sa la București, la această dată, e confirmată de scrisoarea trimisă la 26 septembrie 1904 lui Ion Bianu. Cu această ocazie, Chendi a publicat la 1/14 august un elogios articol în ziarul *Voința națională*, intitulat: „Un nou poet al Ardealului: Octavian Goga. O inadvertență biografică asemănătoare săvîrșea Goga în aceste fragmente, și prin afirmația că poezia sa *Oltul*, concepută la Budapesta, la 1904, ar fi fost scrisă „înainte de a vedea Oltul“ (p. 41). Afirmația e inexactă. În drumurile făcute la Brașov în anii 1899 și 1900, poetul a trecut întotdeauna peste Olt, avînd astfel prilejul să-l vadă de mai multe ori.

² Vezi *Telegraful român*, 1905, p. 139; *Luceafărul*, 1906, nr. 1.

³ Vezi scrisoarea adresată lui I. Bianu la 28 ianuarie 1906.

⁴ Vezi pentru detalii, A. P. Bănuț, *Cum a răsărit „Luceafărul“*, Patria, Cluj, 1934. 20 iunie; O. C. Tăslăuanu, *Amintiri de la „Luceafărul“*, București, 1936; Idem, *Octavian Goga, Amintiri*, București, 1939; Mihail Triteanu, „*Luceafărul*“ 1902—1920 indice bibliografic analitic, București, 1972; Vasile Netea, *Geneza revistei „Luceafărul“*, în *Manuscriptum*, 1973, nr. 3, p. 178—183.

secretar al Consulatului român de la Budapesta, și care, făcându-și studiile la București, avea o mai largă informație literară românească și o bună orientare cu privire la problemele de limbă. Cel care s-a remarcat mai mult a fost însă, chiar de la primele sale poezii, Octavian Goga, așa încît la sfîrșitul anului 1902, Ciura, care locuia la Blaj, a venit la Budapesta și, împreună cu alți membri ai redacției, a cerut promovarea lui Goga ca redactor cu puteri depline, urmînd ca, deocamdată, Bănuț să rămînă numai cu partea editorială¹. Cele întîmplute, relevînd lupta redactorilor *Lucașărului* pentru înfițiate, au fost comunicate de poet amicului său V. E. Moldovan printr-o scrisoare trimisă la începutul lunii ianuarie 1903.

Scrisoarea e revelatoare atît pentru modul cum intenționa Goga să conducă revista, cît și pentru aprecierile pe care le făcea asupra colaborării celorlalți membri ai comitetului². La 1 aprilie 1903 A. P. Bănuț, Sebastian Stanca, Dionisie Stoica și George Zăria au fost înlăturați din redacție, în locul lor revista urmînd să fie condusă de Alexandru Ciura — deși acesta locuia la Blaj —, recunoscut ca redactor-șef, de Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu. Conducerea efectivă avea să fie exercitată însă de O. Goga și O. C. Tăslăuanu, și mai ales de acesta din urmă, care va părăsi în curînd consulatul pentru a deveni proprietarul revistei. Redactarea și administrarea *Lucașărului* îi răpeau însă poetului un timp de care dispunea din ce în ce mai greu. Pe lîngă traducerea *Tragediei* lui Madách, pe care n-o abandonase, așa cum îl sfătuisse Lupaș, și la care continua să lucreze cu intenția unei apropiate publicări integrale, el se gîdea în 1904 și la traducerea dramei *Clopotul* (Die versunkene Glöke, 1890) a lui Hauptmann (scrisoarea lui Bârsan din 4 ianuarie 1905) și chiar a lui *Faust* (scrisoarea din 5 decembrie 1904 a Adelinei Olteanu). La începutul lunii aprilie 1904, după 16 luni de activitate redacțională, poetul se simțea obosit și decepționat³.

Mai mult decît din corespondența emanată de la poet, situația și problemele *Lucașărului* din această perioadă se relevă din corespondența primită, și îndeosebi din scrisorile lui O. C. Tăslăuanu, Goga lipsind adeseori din Budapesta pentru a se retrage la Rășinari, iar din toamna anului 1904 pentru a urma cursurile Universității din Berlin. Cu Ciura la Blaj și cu Goga la Rășinari și Berlin, era de la sine înțeles că atît redactarea, cît și administrația revistei rămîneau exclusiv în grija lui Tăslăuanu — deși acesta, pînă la demisia sa de la Consulat, nu putea figura pe copertă — el trebuind să-i asigure existența materială și totodată să se consulte în mod permanent cu cei doi redactori asupra materialelor ce urmau să se publice. Adevăratul conducător al revistei devine deci el, deși aceasta nu prea convenea celor doi redactori scriitori, cărora el le-a cerut în scris recunoașterea noii sale situații⁴.

Scrisorile lui Tăslăuanu către Goga din această perioadă sînt revelatoare și pentru dorința amîndurora, mărturisită încă de atunci, de a se arunca și în viața politică⁵. Corespondența lui Tăslăuanu cu Goga e interesantă însă nu numai pentru istoricul *Lucașărului*, ci totodată și pentru activitatea literară a poetului, și îndeosebi a tipării primului său volum de poezii. Spre deosebire de Lupaș, Tăslăuanu a fost astfel unul din cei mai fervenți susținători ai hotărîrii lui Goga de a traduce *Tragedia omului*. La 1 ianuarie 1904, entuziasmat de fragmentele publicate de poet în anul precedent, el dădea, pentru a-l stimula și mai mult, un anunț în *Lucașărul*, prin care preciza că „în curînd se va pune sub presă *Tragedia omului* de Emeric Madách, tradusă de Octavian Goga”, îndemnîndu-l totodată să

¹ Vezi p. 122.

² *Ibidem*.

³ Vezi scrisoarea către V. E. Moldovan, din 7 aprilie 1904.

⁴ Vezi scrisoarea către Goga de la 31 mai/12 iunie 1902.

⁵ Vezi scrisoarea lui Tăslăuanu din 14 iulie 1904.

o prezintă Teatrului Național din București¹. Pe lângă publicarea în volum a acestei opere, Tăslăuanu îl zorea și cu pregătirea volumului de poezii originale, pe care, după cum îi scria la 4 august 1905, se gândea să le tipărească simultan în editura *Luceafărului*. Graba lui Tăslăuanu pentru tipărirea volumelor poetului se explica nu numai prin admirație pentru creațiile acestuia, ci totodată și prin nevoia de bani a editurii, el având convingerea că scrierile lui Goga s-ar putea valorifica cu rapiditate².

Alarmat de apelurile lui Tăslăuanu, poetul s-a deplasat în sfârșit la Budapesta, aducând manuscrisele dorite de editor, așa încât la 15 septembrie *Luceafărul* a putut anunța apariția volumului de poezii. Nu însă și a *Tragediei*, fie pentru că cele trei coale tipărite au avut atât de multe greșeli de tipar pe care Goga le-a considerat ireparabile printr-o erată — cum îi propunea editorul —, fie că ea nu fusese terminată, așa încât în loc de două volume, cum voia Tăslăuanu, poetul a apărut numai cu unul.

Apariția primului volum al lui Goga a fost considerată, și pe drept cuvânt, un mare eveniment literar, poetul fiind elogiât cu aceeași însuflețire și de o parte și de alta a Carpaților. Adevărata sa consacrare avea să se producă însă numai după premiarea de către Academia Română, poetul având satisfacția de a dobândi primul său premiu nu din partea Academiei din Budapesta, așa cum sperase tatăl său, pentru traducerea operii lui Madách, ci din partea celui mai înalt for de cultură românească, pentru opera sa originală.

Ideea premierii de către Academia Română l-a preocupat imediat după apariția volumului, motiv ce l-a determinat ca la începutul lunii octombrie să plece grabnic la București pentru a-și prezenta *Poeziile*. Propria sa intuiție sau sfaturile lui Ion Bianu și ale lui Ilarie Chendi l-au făcut ca printre cei dintâi critici din București, cărora le-a trimis volumul, să fie însuși Titu Maiorescu, care, îndată după primirea lui, a invitat pe poet să-i facă o vizită pentru a-l cunoaște. La 22 octombrie Goga răspundea criticului: „Vă mulțumesc pentru cinstea de care mă învredniciți, dându-mi astfel prilejul de a fi în apropierea celui mult admirat din depărtare. Voi veni“. Maiorescu, după mărturisirile poetului din *Fragmentele autobiografice*, l-a primit „cu foarte multă bunăvoință“³, iar în sesiunea următoare a Academiei Române i-a propus volumul, după cum se știe, pentru premiul Năsturel Herescu în valoare de 4000 lei.

Raportul lui Maiorescu, întocmai ca și volumul lui Goga, a fost socotit și el un adevărat eveniment, bătrînul critic, teoretician magnific al principiului artă pentru artă, îmbrățișînd cu o căldură neașteptată poeziile patriotice ale tînărului poet⁴.

Deși aflase de depunerea raportului, în preajma deschiderii sesiunii Goga a avut totuși anumite îndoieli în privința premierii, temîndu-se ca nu cumva să cadă victimă unor preferințe sau intrigi din ultimul moment. Reîntors la Sibiu — după ce între timp se produsese decesul tatălui său — la 17 martie 1906, el a simțit astfel nevoia să-i adreseze o stăruitoare scrisoare lui Ion Bianu rugîndu-l să vegheze asupra destinului primei sale cărți⁵.

Îngrijorările candidatului fuseseră provocate și de faptul că la premiul Năsturel Herescu se prezentaseră nu mai puțin de 23 lucrări din cele mai variate domenii. Printre ele, ca scrieri literare, figurau și *Povestirile din război* ale lui Mihai Sadoveanu, romanul

¹ Scrisoarea din 16 iulie 1904.

² Vezi p. 329.

³ *Op. cit.*, p. 35.

⁴ Vezi textul raportului în *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXVIII, 1905—1906, p. 272. Din *Anale* raportul a fost reprodus în *Convorbiri literare*, 1906 (XC), p. 205 și apoi în toate edițiile de „critice“ ale lui Maiorescu.

⁵ Vezi scrisoarea către acesta la p. 86.

Marin Gelea al lui N. Petrașcu, *Robinson în Țara Românească* de Ion Gorun, traducerea *Georgicelor* lui Virgiliu de P. I. Radian etc.¹

Soarta premiului s-a decis în ședința de la 21 martie 1906, prezidată de I. Kalinderu. Vestea i-a fost comunicată poetului la 23 martie printr-o entuziastă scrisoare a lui Bianu care, scuizându-se că nu-i răspunsese la două scrisori anterioare — scrisori prin care poetul îi solicitase din nou sprijinul —, îi mărturisea că nu a uitat de cuprinsul lor și că și „fără ele nu mi s-ar fi luat gândul de la ceea ce doream și trebuia, și era bine să fac”².

Primul său volum de poezii nu-i aducea însă numai măgulitoarea apreciere literară a lui Maiorescu, ci totodată și interesul acestuia pentru viața și perspectivele sale de viitor. La 11/24 martie 1906, ca răspuns la o mai veche epistolă a lui Goga, trimisă îndată după moartea tatălui său, Maiorescu îi trimitea o scrisoare în care aflăm cunoscutele accente maioresciene din primele scrisori adresate lui Eminescu și Slavici. „În rîndul trecut — mărturisea Maiorescu — m-am gândit numai la poetul Goga și la arta totdeauna veselă în esența ei, nu mi-a trecut prin minte că ești și fiul răposatului preot Goga. Scrisoarea d-tale, cernită ca formă externă și ca simțămînt intern, m-a readus la realitatea situației dumitale celei grele. Dar acum — scria Maiorescu în continuare — te rog să-mi dai mai multe amănunte și să nu mă crezi indiscret. Cunoașterea lor poate servi cîndva. *Ce leafă ai pe lună? Mai primești ceva de la Societatea Transilvană*³ de aici? *Ai vreun alt venit de acasă? Sau ai, din contra, să te îngrijești de alți membri ai familiei și de cîți? Era vorba să mergi la Paris pe un an. Se mai poate? Cît ți-ar trebui pentru aceasta? Și ce perspectivă ai avea după întoarcere?* Nu știu — mai adăuga Maiorescu — și pînă unde voi fi în stare să contribuiesc la realizarea măcar a unei părți din dorințele dumitale legitime. În orice caz, va fi bine ca ele să fie cunoscute cîtorva prieteni literari din București.”

Planurile lui Maiorescu cu privire la ajutorarea poetului erau astfel destul de mari, dar ele nu s-au concretizat, deoarece, în același an, Goga avea să se căsătorească cu Hortensia Cosma, fiica mai mică a lui Partenie Cosma, directorul băncii „Albina” de la Sibiu, unul din cei mai înstăriți și mai influenți frunțași ai Transilvaniei.⁴

Prin căsătorie Goga s-a stabilit la Sibiu, unde în toamna anului 1906 se va fixa și Tăslăuanu, ambii fiind aleși secretari ai „Asociațiunii” — Goga secretar literar iar Tăslăuanu secretar administrativ — și unde vor aduce și *Luceafărul*.

Episoadele premergătoare căsătoriei poetului ca și cele referitoare la mutarea revistei, sînt pe larg comentate în scrisorile lui Tăslăuanu. La Sibiu, pe lângă redactarea *Luceafărului*, Goga, susținut de Tăslăuanu, va încerca să dea un nou impuls „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român” și va propune acesteia înființarea unei noi publicații pentru popor numită *Țara noastră*, ce va apare la 1 ianuarie 1907. Constatările sale severe cu privire la activitatea „Asociațiunii” și la dorințele sale de transformare avea să le comunice la 18 aprilie 1907 lui Ion Bianu printr-o lungă și semnificativă scrisoare. Speranțele de schimbare a lucrurilor constatate, Goga și le punea în noua revistă, pentru care ruga pe Bianu să intervină la Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii publice, spre a-i acorda o subvenție.

¹ Vezi lista lor în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXVIII, 1905—1906, p. 99—100.

² Vezi p. 142.

³ Vezi p. 245. Maiorescu se referea la Societatea „Transilvania” care acordase poetului în toamna anului 1904 o bursă de 1800 lei.

⁴ Nunta poetului a fost descrisă de O. C. Tăslăuanu în *Luceafărul*, 1906, nr. 17—18. Descrierea a fost reprodusă și în volumul *Informații literare și culturale*, Sibiu, 1910, p. 127—129.

Anii 1907—1909 au fost consacrați de poet, pe plan publicistic, revistei *Țara noastră*, care, prin caracterul ei cultural și național, îl va împinge tot mai mult spre activitatea politică. Noua publicație a lui Goga, fără a avea răsunetul așteptat de poet, a atras totuși în jurul său numeroși cărturari ardeleni, ca Ioan Lupaș — profesor în acel moment la seminarul din Sibiu —, O. C. Tăslăuanu, Miron Cristea, A. P. Bănuț, Vasile O. Osvadă, Ion Bratu, Axente Banciu — unii din ei cunoscuți din paginile *Lucașărului* —, precum și câțiva tineri debutanți.

Correspondența din acest volum ne relevă eforturile lui Goga de a populariza revista și de a obține contribuții de la cât mai mulți colaboratori, dar totodată și dificultățile întimpinate de revistă, inerția a numeroase cercuri ale „Asociațiunii“, lipsa de entuziasm și de spirit de sacrificiu a acestora față de o nouă revistă¹. Urmărind să satisfacă dorința corespondenților și a cititorilor de a afla în *Țara noastră* și informații și comentarii politice, Goga, cu dorința de a impune revista, a căutat să îmbrățișeze și acest domeniu, pentru el dealtfel atât de captivant, aceasta avînd să antreneze însă publicația într-o lungă serie de procese politice. Cel mai însemnat dintre ele a fost procesul intentat lui Ioan Lupaș pentru articolul *Toate plugurile umblă*², în care tînărul istoric a relevat cauzele și consecințele răscoalei țărănilor din România³. La 23 decembrie revista anunța că „redactorul — care prin articolul *Zile grele* abordase și el tragicul subiect al răscoalelor⁴ — a primit punerea sub cauză“ pentru alte 5 articole, numărul total al articolelor incriminate publicate în *Țara noastră* ridicîndu-se la 15⁵.

Atît prin preocupările politice, cît și prin procesele stîrnite, revista a ajuns în scurt timp să alarmeze însuși comitetul „Asociațiunii“ care evita din răspuțeri — pentru a putea apăra Societatea — să se angajeze în acțiuni direct politice, așa încît, încă de la jumătatea primului an de apariție, poetul a fost invitat ca ori să se mențină pe linie strict culturală, ori, în cazul că dorește să se afirme și pe teren politic, să scoată *Țara noastră* de sub auspiciile „Asociațiunii“ și să o transforme într-o revistă proprie, depunînd pentru aceasta cautiunea obligatorie pentru publicațiile politice.

Hotărît să continue acțiunea începută, Goga a optat pentru soluția a doua, la 1 ianuarie 1907 el anunțîndu-și cititorii că *Țara noastră* a ieșit încă de o jumătate de an de sub ocrotirea „Asociațiunii“ și că această împrejurare „ne îndeamnă să lărgim programul revistei noastre“, ea urmînd — așa cum arăta în articolul *Pe drum nou* — să se rostească și în chestiunile vieții noastre politice“.

Principalul său colaborator în această fază a revistei a fost criticul Ilarie Chendi, care avea să asigure totodată revistei de la Sibiu și contribuțiile bucureștene ale lui C. Sandu-Aldea, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, N. Pora, Caton Theodorian și ale altora. Victor Eftimiu, trimis de Chendi, avea să îndeplinească la *Țara noastră* și rolul de secretar de redacție și corector.

Dînd un nou impuls revistei, Goga se gîndea în același timp și la despărțirea de *Lucașărul*, sau mai exact spus de Tăslăuanu, a cărui dominație la vechea revistă devenise pentru el jenantă. Un neașteptat prilej pentru a se pronunța în această chestiune i l-a oferit articolul lui Tăslăuanu intitulat *Două culturi*, publicat în *Lucașărul* la 15 februarie 1908, prin

¹ Vezi scrisorile lui Goga către I. Bianu (p. 85) și ale lui I. Corbu (p. 186), Valeriu Magdu (p. 243), V. Petrovici (p. 281), Nicolae Fabian (p. 202), către O. Goga.

² *Țara noastră*, 1907, 1 aprilie, n. 14, p. 215—218.

³ Vezi pentru detalii, D. Braharu, *Toate plugurile umblă. O pagină din istoria ziaristicii românești transilvane, în Omagiu lui Ioan Lupaș, la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1945, p. 113—126.

⁴ *Țara noastră*, 1907, 18 martie, n. 12.

⁵ *Ibidem*, 1907, 23 decembrie, p. 52.

care amicul său, contestînd existența unei unități culturale românești, afirma că în sînul fiecărui popor există două culturi, una a clasei stăpînitoare, a „domnilor” și alta a țăranilor, aceasta fiind adevărata cultură națională, „domnii”, a căror cultură se aseamănă, fiind la toate popoarele exploatareii claselor țărănești. Articolul lui Tăslăuanu a provocat furtunoase proteste¹ din partea ziarului *Lupta* de la Budapesta, a revistei *Convorbiri literare*, prin A. C. Popovici², și a *Sămănătorului* sub semnătura lui Ion Scurtu.³

Printre cei nemulțumiți de articolul lui Tăslăuanu a fost însă și Titu Maiorescu, căruia O. Goga, la 5 martie îi trimitea o lungă scrisoare luînd o atitudine categorică împotriva articolului menționat⁴. Atitudinea lui Maiorescu față de articolul lui Tăslăuanu era însă cu mult mai dură decît o bănuia Goga, fiindcă, deși în răspunsul dat poetului se arătase oarecum încrezător în promisiunea sa de supraveghere mai atentă a *Lucașărilor*, totuși, el va cere apropiaților săi și colaboratorilor *Convorbirilor literare* să întrerupă orice contact cu revista de la Sibiu.

Articolul lui Tăslăuanu a indignat însă nu numai pe Maiorescu ci și, după relatările din această corespondență, pe Ilarie Chendi, căruia Goga i s-a plîns imediat după apariția lui cerîndu-i o soluție cu privire la „capul lui Moșoc” — capul lui Tăslăuanu. Soluția lui Chendi a fost ca Goga să-i facă „vînt cu binișorul” pentru o jumătate de an, „timp în care se va alege cu el, ori șă, ori șă!”

Goga n-avea să facă însă „vînt” lui Tăslăuanu, cum îl povățuia Chendi, ci, spre marea surprindere a acestuia și, fără îndoială spre decepția lui Maiorescu, nu numai că nu se va despărți de redactorul *Lucașărilor*, dar, după explicațiile urmate între ei doi, va accepta chiar să-l apere împotriva îndrîjiților săi adversari, scriind el însuși un articol de apărare a articolului încriminat. Într-adevăr, deși la 15 martie, pentru a da satisfacție lui Maiorescu, Goga a făcut să dispară de pe frontispiciul revistei indicația că *Lucașărilor* apare „sub îngrijirea d-lor Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu”, în locul acesteia utilizîndu-se formula „*Lucașărilor* apare sub îngrijirea unui comitet de redacție” — fără a i se arăta componența, O. C. Tăslăuanu fiind indicat în continuare ca redactor pe ultima pagină a revistei —, el nu s-a retras din rîndul colaboratorilor, menționați și ei pe copertă, publicînd în continuare alte 10 poezii⁵, iar în numărul de la 1—15 iunie (nr. 11—12), un mare articol intitulat *Adevărul*⁶. Spre deosebire de cele scrise lui Maiorescu la 5 martie, cînd polemica se afla încă la începutul ei, în articolul menționat Goga adopta un ton apologetic: „E datorია tuturor oamenilor — afirma dînsul — cari au un rost în viața publică să se angajeze la această luptă de primenire. Și e mai ales datorია publiciștilor să fie în rîndurile cele dintîi în această luptă și să primească cele dintîi lovituri. Această e o datorie națională, o trebuință care nu poate suferi amînare. Poate fi botezat acest avînt oricum, «socialism» chiar — porecla e indiferentă —, dar e vremea să-l pornim din toate puterile. Să ridicăm deci vîlul de pe toate minciunile cuvioase, să le zicem pe nume păcatelor cari bîntuie societatea noastră și să aducem un suflu aspru de sănătate, care să învieze viața noastră publică. Și să nu ne temem — adăuga dînsul — de sughițele cîrcotașilor mărunți.” Încheierea articolului era tot atît de semnificativă și concludentă, cu toate că, pentru a nu indispuie prea mult pe Maiorescu, Goga adăuga și cîteva

¹ Vezi pentru sensul său și polemicile urmate Z. Ornea, *Sămănătorismul*, București, 1970, p. 255—259.

² A. C. Popovici, *Ideii anarhice*, în *Lupta*, n. 86, 87. *Demagogie criminală*, în *Convorbiri literare*, p. 9.

³ I. Scurtu, *Rătăcirii primejdioase*, în *Sămănătorul*, 1 februarie, n. 9.

⁴ Vezi p. 115.

⁵ Vezi colecția *Lucașărilor* pe anul 1908.

⁶ Vezi *Lucașărilor*, 1908, nr. 11—12, p. 291—293.

aprecieri critice. „În serviciul acestei idei [de primenire, V.N.], s-a angajat și scriitorul articolului *Două culturi*, călăuzit să înfățișeze o problemă de mare interes pentru noi. A avut desigur — sublinia Goga pentru a da satisfacția promisă lui Maiorescu — afirmații neîntemeiate acest articol, dar fondul lui — cum am văzut — nu e brodat pe neadevăr, ci dimpotrivă e izvorât din preocupările noastre zilnice.“

Incidentul provocat de articolul *Două culturi* s-a încheiat astfel — deocamdată — fără consecințe pentru relațiile dintre Tăslăuanu și Goga, primul urmînd să redacteze în continuare *Luceafărul*, iar al doilea *Țara noastră*. Rivalitatea va izbucni însă din nou în anul viitor, cînd Goga își va manifesta iarăși intenția despărțirii.

În 1909, printr-o scrisoare adresată lui Chendi, Goga își mărturisea dorința de a obține direcția ziarului Partidului Național Român, *Lupta*, ce apărea din anul 1907 la Budapesta, Goga fiind din ce în ce mai pasionat pentru activitatea politică. În concepția sa, a participa la viața politică însemna însă a participa la conducerea ei, fiindcă, după ce a asistat la o ședință a comitetului partidului, unde a ascultat discursurile lui Gh. Pop de Băsești, președintele partidului, Vasile Lucaciu, Emanoil Ungureanu și ale altora — „niște moșnegi cu judecăți de cantori boieriți“ —, el îi scria lui Chendi: „Nu există (în sînul comitetului) o idee conducătoare, un spirit care să ordoneze potopul de vorbe, o minte clară, care să croiască drumul discuției“. O impresie mai bună nu i-au produs-o nici elementele tinere, alcătuite din „băieți buni, dar foarte dezorientați și care ar rămînea dezarmați dacă n-ar ceti ziarele ungurești din care își fac educația politică“. „...Între deputați — relata Goga în continuare — exista frecări ascunse, invidii, năzuințe locale...“¹. Destăinuiri și aprecieri asemănătoare îi comunica Goga în același timp și lui Bianu.²

Cel care îl îndispunea mai mult în acel moment era însă Octavian C. Tăslăuanu, care prin spiritul său practic ajunsese adevăratul stăpîn al *Luceafărului* și de care, cum îi scria lui Chendi la 14 februarie 1909, voia să se despartă. Urmărindu-și planul, la 19 iulie/1 august 1909, el avea să publice în *Țara noastră*, sub titlul *Schimbări la reviste*, următorul comunicat: „Dl. Octavian Goga, unul din întemeietorii revistei *Luceafărul*, la care figura și în calitate de coproprietar, s-a retras de la numita revistă, cu care nu va avea de aci înainte nici o legătură și la care nu va mai colabora.“³

Declarația poetului era bătaioasă dar, ca și cea din anul precedent, fără consecințe, fiindcă el își va continua și în viitor colaborarea la revista prin care s-a impus; în 1912, la împlinirea a zece ani de la înființarea *Luceafărului*, el reapărea pe coperta revistei ca director, iar O. C. Tăslăuanu ca redactor. La continuarea acestei colaborări Goga a fost constrîns nu numai de situația juridică a lui Tăslăuanu la conducerea revistei, ci și de faptul că *Țara noastră*, deși a primit subvenții de la București și începuse a pătrunde și în Bucovina și în diferite județe din România, și deși dispunea de o strălucită serie de colaboratori, nu s-a putut totuși menține și a trebuit să-și înceteze apariția la 5 decembrie 1909, dată la care dealtfel Goga va întreprinde o lungă călătorie în străinătate.

O notă aparte în scrisorile primite de poet în această perioadă o reprezintă scrisorile trimise de C. Stere și G. Ibrăileanu, prin care se relevă relațiile poetului ardelean cu revista *Viața românească*. Legăturile dintre Stere, Ibrăileanu și Goga erau mai vechi decît data primei scrisori aflate în volumul de față (martie 1907 pentru Ibrăileanu și același an pentru Stere), și ele au început desigur în anul precedent, îndată după publicarea în *Viața românească* a

¹ Vezi p. 101.

² Vezi p. 88.

³ *Țara noastră*, 1909, 19 iulie/1 august, nr. 29, p. 231.

marelui studiu al lui C. Stere intitulat *Cîntarea pămîirii noastre*¹, care după raportul lui Maiorescu, a fost cea mai impunătoare contribuție la consacrarea poeziei lui Goga.

La începutul lui mai, la scurtă vreme după apariția studiului, C. Stere a întreprins și o călătorie la Sibiu — unde avea să ajungă la 6 mai —, pentru a cunoaște și personal pe poet, întîlnirea dintre ei dînd naștere la o strînsă prietenie, care va dura pînă la declanșarea războiului din 1914. Călătoria a fost descrisă amănunțit de Stere într-un reportaj intitulat: *Patru zile în Ardeal*, publicat mai întîi în *Viața românească*² și apoi, mai tîrziu, într-o broșură apărută în colecția „Căminul“.

Încă înainte de a reveni la Iași, C. Stere s-a grăbit să-i comunice lui Ibrăileanu — printr-o ilustrată trimisă de la București la 13 mai — marea satisfacție a obținerii colaborării lui Goga. „Ura! — anunța directorul *Vieții românești* — Goga ne dă o poezie pentru nr. 4 (pe la 20 mai, trebuie să o mai «cizeleze»! și va da regulat!“³ Începînd de la această dată *Viața românească* — după ce făcuse prin Ibrăileanu și un comentariu asupra raportului de premiere al lui Maiorescu⁴ — e plină de atenții față de tînărul poet, anunțîndu-i rînd pe rînd logodna⁵, nunta⁶, iar acesta începe o asiduă colaborare la revistă, publicația făcîndu-i totodată și onoarea unor reproduceri din *Luceafărul*⁷.

Dragostea revistei de la Iași pentru poetul ardelean se vădea nu numai prin atențiile menționate mai sus, ci și prin acordarea — ca și lui M. Sadoveanu — a celor mai substanțiale drepturi de autor, poeziile sale fiind onorate cu 150 lei bucata. „Niciodată — îi scria Iancu Botez lui Ibrăileanu — Sadoveanu n-a fost plătit măcar cu 50 lei de nuvelă, iar Goga cred că e întîiul poet român care a avut norocul să-și soldeze așa de sus inspirația.“⁸

În anul următor, 1907, colaborarea va deveni și mai activă⁹, climatul fiind creat printr-o cordială corespondență personală. Ibrăileanu — desigur în continuare — îi scria îndată după declanșarea răzcoalelor, comunicîndu-i că, în urma „întăritării“ marilor proprietari de a accepta reformele propuse de liberali, C. Stere „vă roagă să scrieți un articol în *Luceafărul* în care să faceți apel la patriotismul proprietarilor din regat, pentru ca apoi noi să-l putem reproduce aici“. La 3 martie Goga îi răspundea lui Ibrăileanu că „bucuros ar scrie articolul cerut, dar că nu cunoaște bine soluțiunile acestor trebi“¹⁰. Mai competent decît el în această direcție el considera pe socrul său, economistul Partenie Cosma, cu care a căzut de acord să intervină cît mai neîntîrziat în discuție prin ziarul *Lupta*¹¹. Cu toate acestea, pentru a-și manifesta solidaritatea cu punctul de vedere al revistei de la Iași, și în același timp pentru a justifica erupția răzcoalelor, el va publica la 18 martie, sub semnătură proprie, în *Tara noastră* articolul *Zile grele*, în care arăta că „ura care a clocotit vreme îndelungată în piepturile obidiților fără număr, azi cere cuvînt, cere răsplată și cere pedeapsa celor păcătoși“.

¹ *Viața românească*, 1906, martie, nr. 1, p. 50—77.

² C. Stere, *Patru zile în Ardeal. Impresii fugitive*, în *Viața românească*, 1906, nr. 4, 5, 6; 1907, nr. 1, 2.

³ Vezi *Scrisori către Ibrăileanu*, II, 1971, p. 371.

⁴ *Viața românească*, 1906, nr. 4, p. 137.

⁵ *Ibidem*, 1906, nr. 5, p. 300—301.

⁶ *Ibidem*, 1906, nr. 8, p. 262.

⁷ Reproducerile s-au început cu poezia *În munți*, 1906, nr. 7, p. 145.

⁸ *Scrisori către Ibrăileanu*, II, p. 44.

⁹ Vezi I. D. Bălan, *op. cit.*, p. 364—366.

¹⁰ *Scrisori către Ibrăileanu*, III, 1973.

¹¹ Partenie Cosma a scris cu privire la această chestiune nu un articol ci o broșură *Răscoala țărănească în România*, Sibiu, 1907. Broșura a fost recenzată de *Viața românească* în același an, nr. 4, p. 160.

Articolul avea să fie urmat și de poeziile *Rugăciune*¹ — reprodusă în volumul *Ne cheamă pământul* sub titlul *O țară știu, Cain* (1907) — și *Un om*, aceasta din urmă fiind trimisă spre publicare direct *Vieții românești*.² În 1910, aflînd că Stere e bolnav, Goga îl ruga pe Ibrăileanu să stăruie pe lângă acesta pentru a face o cură la sanatoriul de la Sibiu, invitînd totodată și pe Ibrăileanu să-l însoțească³. Invitația n-a avut urmare.

Coroșpondența lui Ibrăileanu cu Goga se sfîrșește deocamdată aici, dar interesul criticului ieșean pentru publicistica și poezia acestuia se va menține intact, în 1911 el publicînd în *Viața românească* un comentariu despre culegerea de articole a acestuia *Inseminările unui trecător*⁴, iar în 1916 un pătrunzător articol despre noul volum al poetului: *Cinzece fără țară*⁵.

Relațiile lui Goga cu *Viața românească* din anii 1909—1910 sînt relevate și de scrisorile trimise de Ioan Botez.

★

În ultima zi a anului 1909, abia reîntors din străinătate, cu intenția însă de a-și relua în curînd voiajul întrerupt, Goga cunoaște pe neașteptate surpriza unei arestări. Ea a fost motivată de către autorități prin procesele *Țării noastre* aflate în curs în judecată — procese deschise poetului în calitatea sa de redactor al revistei. Arestarea s-a produs la Budapesta în hotelul băilor „Lukacs” în ziua de 31 decembrie, în aceeași zi el fiind transportat la închisoarea inculpaților de drept comun. Pe lângă procesele intentate anterior, poetului i s-a adus acum de către procurorul tribunalului din Cluj, unde urma să fie judecat, și acuzația de a fi vrut să fugă în străinătate pentru a scăpa de consecințele proceselor intentate. Odată arestat, el a fost pus la dispoziția tribunalului de la Cluj care urma să-l judece în stare de arest⁶.

În urma depunerii unei cauțiuni de 10.000 coroane el avea să fie eliberat însă peste 8 zile, dezbaterea procesului urmînd să aibă loc la 9/22 februarie 1911. Ea se va încheia cu o condamnare la 30 zile detenție ce avea să fie executată în închisoarea de la Seghedin în lunile februarie—martie 1912.

În anul 1910, vechea sa dorință de a participa la viața politică, exprimată adeseori în ultimii ani, s-a materializat prin intrarea la 5 aprilie — în urma conferinței naționale de la Sibiu — în comitetul Partidului Național Român, alături de vechii memorandiști Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, Teodor Mihali și de reprezentanții generației mai tinere Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Al. Vaida-Voevod ș.a.

În același an, își va depune pentru alegerile ce urmau să aibă loc în luna iunie și candidatura pentru un mandat de deputat în cercul Chișineu Criș din județul Arad, fără a se putea vedea însă ales, ingerințele și abuzurile administrației fiind enorme.

Experiența făcută cu ocazia acestor alegeri îi va inspira drama de moravuri politice *Domnul notar*, care, ca și primul volum de poezii, îi va aduce un răsunător succes.

Poziția Partidului Național Român în aceste alegeri — la care n-a obținut decît 5 mandate — a fost slăbită, datorită măsurilor teroriste luate de guvern.

După alegeri, lucrurile s-au complicat și mai mult prin faptul că guvernul maghiar, care nu recunoștea existența legală a Partidului Național Român, a încercat, prin contele Tisza, să trateze împăcarea româno-maghiară — trecînd peste partid — prin fruntașul Ion

¹ *Luceașărul*, 1907, 1 aprilie, p. 119.

² *Viața românească*, 1907, martie, nr. 3, p. 460—463.

³ *Scrisori către Ibrăileanu*, III, p. 70—71.

⁴ *Viața românească*, 1916, nr. 10, p. 136—137.

⁵ *Ibidem*, nr. 4—5, p. 166—175.

⁶ *Scrisoarea către Hortensia*, p. 10.

Mihu de la Vinerea —, financiar și mare proprietar, care nu era membru al partidului —, sperînd că acesta, urmînd calea lui Mangra, ar putea obține și sprijinul celor doi mitropoliți, fără a-i oferi însă rezolvarea pozitivă a vechilor deziderate naționale ale românilor. Mihu, pentru a nu fi considerat trădător, a condiționat însă acceptarea tratativelor propuse de consimțămîntul Partidului Național Român, considerat ca for politic unic al românilor, contrapropunerile sale urmînd să fie concretizate, de acord cu conducătorii acestuia, printr-un nou memoriu. Tratatивele au fost întrerupte însă în mod brusc.

Atît căderea partidului în alegeri, cît și cheștiunea tratativelor inițiate de guvern, au provocat o vie reacție din partea opiniei publice, și îndeosebi a generației tinere, în toate cercurile acesteia simțîndu-se necesitatea unei noi orientări politice, mai dinamice și mai patriotice.

Printre cei mai îndîrjiți protagoniști ai noului curent, avea să fie Octavian Goga. Contractul și conlucrarea sa cu comitetul Partidului Național Român, ca și cel avut cu conducerea „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român“, îl decepționaseră profund, conducîndu-l în mod firesc la concluzia necesității unor înnoiri și transformări radicale — înnoiri care să cuprindă atît comitetele de conducere ale acestora, cît și programele și obiectivele activității lor.

Din această stare de spirit, stimulată puternic de Ilarie Chendi, avea să se nască în toamna anului 1910 mișcarea politică a „oțeliților“ — nume dat de Chendi —, care, printr-o serie de articole nesemnate, publicate în ziarul *Tribuna*, va porni o vehementă campanie de „primenire“ atît împotriva conducerii Partidului Național Român, cît și a conducerii bisericii ortodoxe și a „Asociațiunii“ și în general a „bătrînilor“.

Vîlva provocată de articolele lui Chendi, care nefiind semnate au fost atribuite la început lui Goga, deși acesta se afla în străinătate, a fost imensă, *Tribuna* fiind violent atacată și acuzată de trădare atît de către ziarul oficial al partidului, *Lupta* de la Budapesta, cît și de celelalte ziare afiliate acestuia, *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), *Drapelul* (Lugoj).

Împărtășind întru totul ideile lui Chendi și ale *Tribunei*, la 13/26 octombrie Octavian Goga, care și-a înaintat totodată și demisia din comitetul partidului, a intervenit public în discuție prin articolul *Părinții și fiii*¹, căruia îi urma, într-o energetică suită, articolele: *Fumegă putregăul*², *Copiii nimănu*³, *Indemnuri noi*⁴, *Fruntași ai neamului*⁵, *Dreptul criticei*⁶, *Pro domo*⁷ etc., prin care s-a făcut o severă și adîncă analiză asupra stărilor politice și culturale din Transilvania.

Alături de Goga, pe lîngă vechii tribuniști N. Oncu și R. Ciorogariu, luară în același timp atitudine și vechii săi colaboratori de la *Luceafărul* și *Țara noastră* — O. C. Tăslăuanu, Joan Lupaș, Al. Ciura, I. Agârbiceanu, Sextil Pușcariu, Ghiță Popp, Vasile C. Osvadă, C. Bucșan și fratele său Eugen —, mișcarea de primenire întreprinsă de *Tribuna* devenind astfel îndeosebi o mișcare a intelectualilor și scriitorilor din generația tînără.

Față de ofensiva *Tribunei*, partidul s-a văzut nevoit să abandoneze și să sisteze *Lupta*, vechiul său organ oficial, care n-avea nici combativitatea și nici colaboratorii talentați ai *Tribunei*, și să înființeze un nou ziar, intitulat *Românul*, care, pus sub direcția lui Vasile Goldiș, a apărut la Arad la 1 ianuarie 1911.

¹ *Tribuna*, 1910, 13/26 octombrie, nr. 220.

² *Ibidem*, 17/30 octombrie, nr. 224.

³ *Ibidem*, 1910, 7/20 noiembrie, nr. 240.

⁴ *Ibidem*, 14/27 noiembrie, nr. 245.

⁵ *Ibidem*, nr. 249.

⁶ *Ibidem*, nr. 250.

⁷ *Ibidem*, nr. 257.

Timp de un an și două luni, între cele două ziare se va purta — susținută și de celelalte publicații transilvănene — una din cele mai îndrăznite polemici politice cunoscute în Transilvania pînă atunci. Din redacții polemica s-a extins și în diferitele comitete locale ale partidului și ale „Asociațiunii“. În condițiile de atunci ale vieții politice din Transilvania, o asemenea învrăjbiere nu putea fi însă decît profund dăunătoare intereselor naționale.

În ultimele luni ale anului 1911, campania *Românului* a vizat îndeosebi pe Octavian Goga, el fiind socotit, mai ales că Ilarie Chendi se îmbolnăvisese, principalul exponent al *Tribunei* și al tineretului, urmărindu-se totodată înlăturarea *Tribunei* și a tribuniștilor din viața politică.

Punctul culminant al polemicilor s-a atins la 24 decembrie 1911, cînd Al. Vaida Voievod, sub semnătura proprie, a acuzat în mod categoric de trădare pe Octavian Goga. Lupta ajunsese astfel la un punct în care nu mai era vorba de obișnuitele polemici de presă, oricît ar fi fost ele de violente, ci de acuzații cu consecințe politice, a căror veridicitate se cerea lămurită.

Ea a alarmat în aceeași măsură nu numai cercurile transilvănene, ci și pe cele de la București, liberale și conservatoare deopotrivă, situația românilor din Transilvania fiind una din componentele relațiilor diplomatice dintre România și Austro-Ungaria, tratatul de alianță cu aceasta și Germania, încheiat în 1883, urmînd să fie reînnoit în curînd.

Îndată după apariția fulminantului articol al lui Vaida, Goga a făcut astfel apel la Stere, pentru a-l ruga să vină neîntîrziat la Budapesta pentru a clarifica și arbitra lucrurile.

Avînd asentimentul ambelor partide de guvernămînt ale României, Stere s-a deplasat grabnic în Ardeal pentru a cerceta mai întîi temeiurile acuzației aduse lui Goga, și apoi cauzele și țelurile luptei dintre cele două tabere. După cîteva zile de discuții cu Goga, cu Vaida și cu amicii lor, la 7 februarie 1912, Stere a ajuns la concluzia, exprimată în scris, că „Octavian Goga nu este vinovat, că el nu a fost la Kristoffi“, dar în același timp că Vaida a fost de „bună credință“, acuzația sa, deși eronată, fiind bazată pe „informații autentice“, ambii adversari fiind „victime ale unui fatal concurs de împrejurări“. În final, se arăta că „Al. Vaida trebuie să renunțe deci la acuzația sa, iar Octavian Goga să recunoască buna credință a lui Vaida“. Informațiile de care se servise Vaida, și pe care el le-a considerat autentice, îi fuseseră furnizate de deputatul slovac Milan Hodza — lucru cunoscut și de Iuliu Maniu¹ —, care pretindea că le deținea direct din partea ministrului. În fond, nu fusese vorba decît de o stratagemă pentru a induce în eroare și a dezbină pe slovac².

La 20 februarie, după lichidarea conflictului său cu Vaida, Goga a intrat în închisoarea de la Seghedin pentru a-și executa condamnarea dată de tribunalul din Cluj, iar Stere a început acțiunea de arbitrare a conflictului dintre *Tribuna* și *Românul*. Această acțiune s-a desfășurat la Arad, unde Stere a avut lungi și dramatice discuții cu fruntașii ardeleni. S-a hotărît desființarea *Tribunei*. Ultimul număr al *Tribunei* a apărut la 12 martie 1912. O. Goga, împreună cu N. Oncu, urmau totodată să-și reia locul în comitetul partidului, în care avea să fie cooptat și R. Ciorogariu.

¹ C. Stere, *Documente și lămuriri politice, Preludii, Partidul național țărănesc și „cazul Stere“*, București, 1930, p. 89—98.

² Vezi pentru detalii *Păcate naționale. Atentatul deputatului dr. Alexandru Vaida Voievod împotriva poetului Octavian Goga*, în *Luceafărul*, 1912, nr. 5, p. 101—104; *Incidentul Vaida-Goga*, în *ibid.*, 1912, nr. 6, p. 140; O. C. Tăslăuanu, *Amintiri de la Luceafărul*, p. 69, 81; C. Stere, *op. cit.*, p. 89—99; Lucian Boia, *Contribuții privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în anii 1910—1914*, în *Studii*, revistă de istorie, 1972, nr. 4, p. 784—802.

În curînd Goga va pleca într-o lungă călătorie în Franța, Anglia și Spania. În 1913 avea să participe la noile tratative începute între guvernul maghiar și Partidul Național Român.

O mare satisfacție avea să-i dea în anul 1914 triumful *Domnului notar*, a cărei premieră a avut loc la Teatrul Național din București, la 16 februarie, și care, prin răsunetul său, a făcut ca volumul de poezii *Din umbra zidurilor*, apărut cu câteva luni mai înainte, să treacă oarecum pe un plan secundar¹. Entuziasmul național politic provocat de piesă a determinat justiția maghiară să intenteze un nou proces poetului, care, de astă dată, ca recidivist, avea să fie condamnat la 1 an și jumătate de închisoare. Plecarea lui Goga în străinătate și apoi declanșarea războiului, au făcut ca sentința — poetul refugiindu-se în România — să nu fie executată.

Din timpul neutralității (1914—1916), perioadă în care Goga, stabilit acum la București, a publicat volumul de poezii *Cîntece fără țară* (1916) și a desfășurat, împreună cu părintele Vasile Lucaciu, alături de Take Ionescu, N. Filipescu, N. Iorga, N. Titulescu, o enormă activitate publicistică și oratorică pentru intrarea României în războiul pentru dezrobirea Transilvaniei, sînt puține scrisori, fratele său, sora Claudia și soțul acesteia Constantin Bucșan, precum și soția sa Hortensia — corespondenții săi permanenți —, împreună cu familia socrului său Partenie Cosma, fiind și ei refugiați la București. Eugen Goga s-a înrolat ca voluntar în armată și a fost grav rănit în luptele din Dobrogea.

Invadarea Olteniei, a Munteniei, și a Dobrogei de către armatele Puterilor centrale îl va face atît pe poet, cît și pe membrii familiei sale, să se retragă, odată cu autoritățile statului, la Iași, unde avea să rămînă pînă la încheierea păcii separate de către guvernul Marghiloman (7 mai 1918). Familia socrului său, împreună cu soția sa, au părăsit însă Iașul la începutul lunii februarie 1917, stabilindu-se mai întîi la Odesa și apoi la Petrograd, de unde își va continua drumul spre Franța și Italia.

La Iași, alături de M. Sadoveanu, O. Goga avea să conducă ziarul *România*, înființat de Marele Cartier General. Primul număr al *României* a apărut la 2 februarie 1917. La *România*, alături de O. Goga și M. Sadoveanu, au colaborat și Mircea Rădulescu, Corneliu Moldovan, Ion Minulescu, George Ranetti, P. Locusteanu, C. Bucșan, G. Gongopol și alții.

O bună parte din activitatea sa de la Iași precum și aprecierile sale asupra evenimentelor politice și militare din anul 1917 și primăvara anului 1918 sînt pe larg relatate în scrisorile adresate Hortensiei la Odesa și Petrograd. La începutul lunii august 1918 va părăsi și el Iașul pentru a ajunge, după un voiaj pe cît de lung tot pe atît și de anevoios și riscant, la Paris.

La 3 octombrie Goga îi trimitea Hortensiei prima scrisoare din capitala Franței, comunicîndu-i peripețiile și itinerariul străbătut în timp de șase săptămîni pentru a ajunge aici: Odesa, Kiev, Kursk, Moscova, Petrograd, Tornev, Stokholm, Bergen, Aberdeen, Paris. În decursul lungii sale călătorii poetul a fost însoțit de Sever Bocu, fostul prim redactor al

¹ Vezi I. Scurtu, *Un eveniment național: „Domnul notar”, drama d-lui Octavian Goga*, în *Românul*, 1914, nr. 42, 21 februarie/6 martie; P. Locusteanu, „Domnul notar”, *dramă în trei acte de d. O. Goga*, în *Flacăra*, 1914, p. 19, 22 februarie; N. Davidescu, „Domnul notar” de O. Goga, în *Noua revistă română*, 1914, nr. 12, 23 februarie; I. Agârbiceanu, „Domnul notar”, în *Românul*, 1914, nr. 43, 22 februarie/7 martie; Gh. Bogdan-Duică, *Despre „Domnul notar”*, în *Ramuri*, 1914, nr. 67; T. Codru, *Domnul notar incriminat*, în *Luceafărul*, 1914, p. 335—336; D. Marmeliuc, *Domnul notar al lui Octavian Goga*, în *Junimea literară*, 1914, nr. 1—3, p. 63—67; C. P., *Domnul notar*, în *Viața românească*, p. 209—211; E. Lovinescu, *Dl. Octavian Goga. Din umbra zidurilor și Domnul notar*, în *Noua revistă*, 1914, nr. 20, p. 21 ș.a

Tribunei. Scrisoarea cuprinde totodată amănunțite relații asupra frământărilor din sinul emigrației românești de la Paris și a constituirii, sub prezidenția lui Take Ionescu, a Consiliului național al unității române, care, dezavuind guvernul Marghiloman, avea să fie recunoscut de aliați ca singurul organ reprezentativ al poporului român.

Din Transilvania îi comunica vești despre mama sa care fusese arestată și apoi „închisă” timp de 14 luni. Alte 5 scrisori trimise în lunile octombrie și noiembrie se referă la activitatea desfășurată de poet în capitala Franței, la spasmul ultimelor săptămâni de război și la apropiata victorie, dînd totodată glas și dorinței sale ca „atunci cînd va fi banchetul înfrățirii și toți vor prezenta nota ca să încaseze beneficiile biruinței, eu să mă retrag la o parte, undeva într-un colț de Sicilie și să convorbesc cu stelele”.

Alte scrisori asupra activității emigrației și apoi a conferinței de pace aveau să fie trimise în aceeași perioadă lui Iuliu Maniu și Al. Vaida Voevod.

Reîntors acasă, în loc de a „convorbi” cu stelele, Goga avea să devină însă unul din cei mai impetuoși oameni politici ai timpului, iar în cele din urmă, alături de A. C. Cuza, prin înființarea Partidului Național Creștin, unul din principalii exponenți ai orientării României spre politica nefastă a Germaniei hitleriste și a Italiei lui Mussolini.

Creația literară avea să cadă de acum înainte pe planul al doilea. El va divorța totodată și de Hortensia Cosma, recăsătorindu-se cu Veturia Mureșan, fosta soție a asesorului consistorial Lazăr Triteanu.

Ministru al Instrucțiunii Publice (5 decembrie 1919—13 martie 1920), al Cultelor și artelor (18 martie 1920—17 decembrie 1921), al Internelor (30 martie 1925—4 iunie 1926), șef al Partidului Național Agrar (1932—1935), al Partidului Național Creștin (1935—1938) și apoi președinte al Consiliului de Miniștri (28 decembrie 1937—10 februarie 1938), Goga s-a angajat în acțiuni, campanii și polemici politice pe cît de tumultuoase dar tot pe atît de sterile, iar la urmă direct vătămătoare intereselor poporului român.

Victimă a orientării sale fasciste și a duplicității regelui Carol II, Octavian Goga avea să-și sfîrșească zilele pe neașteptate, în urma unei congestii cerebrale, în ziua de 6 mai 1938.

A fost înmormîntat la Ciucea.

Deși lipsite de continuitate cronologică, atît față de persoanele cu care s-a aflat în relații, cît și față de evenimente, corespondența din acest volum — completată și cu alte informații — constituie una din cele mai largi și mai exacte surse documentare nu numai asupra vieții și activității poetului, ci totodată și despre epoca dintre 1900—1918.

VASILE NETEA

CORRESPONDENȚĂ CU FAMILIA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cea mai mare parte a corespondenței cuprinsă în acest volum este emisă între anii 1899—1918. Un număr mai redus de scrisori ajung pînă în anul 1938.

— O primă secțiune a volumului grupează scrisorile adresate sau primite de O. Goga de la familie (părinții, surorile, fratele și prima soție), acestea ordonate cronologic, pentru a oferi o imagine de ansamblu a relațiilor și atmosferei de familie. Excepție fac scrisorile Hortensiei Goga, prima soție a poetului, care formează un grupaj separat.

— Urmează o secțiune care cuprinde scrisorile trimise de Oct. Goga, grupate în ordinea alfabetică a destinatarilor și, în cadrul fiecăruia, cronologic.

— Ultima parte a volumului, și cea mai întinsă, cuprinde scrisori adresate lui O. Goga, ordonate după aceleași criterii.

— Datarea scrisorilor — atunci cînd acest element lipsea — s-a făcut după ștampila poștei, sau am aproximat-o după contextul respectiv. În aceste situații am pus data între paranteze drepte.

— Notele de interes biobibliografic s-au inserat la sfîrșitul fiecărei scrisori. Cele care se referă la numele unora dintre expeditori au fost plasate la capitolul „Corespondență primită de O. Goga”, respectiv la prima scrisoare emisă. Altor nume citate pe parcursul corespondenței și care cereau explicații, li s-au făcut note pe pagina unde apar consemnate pentru prima dată.

Anumite dificultăți întîmpinate în descifrarea textului au fost menționate în subsolul paginii respective.

— În ceea ce privește transcrierea textului, menționăm că am păstrat întocmai formele de limbă specifice vremii sau graiului vorbit în Transilvania.

Astfel: *cetesc*, *mulțămesc*, *năcaz*, *pîne*, *prețin*, *preumbli* etc.; *asignațiune*, *considerațiune* etc.; *posunariu*, *ajutoriu* etc.; am păstrat de asemenea forma *sum*, foarte frecventă, pentru pers. I a verbului *a fi*; genitiv-dativul în *ei* cu alternanța *ii* l-am transcris ca *atare*.

Unde a fost necesar, am întregit cuvintele scrise prescurtat, încadrînd completarea în paranteze drepte.

Ortografierea textului respectă normele în vigoare.

O parte din note, cele cu indicația *V. N.*, sînt elaborate de Vasile Netea.

Menționăm că ediția noastră a fost alcătuită în 1966—1967, predată fiind editurii în 1968.

D. P.

XXI